

kisvárdai lapok

XXI. évfolyam 5. szám - 2019. június 26. szerda

Jordi Galcerán: A GRÖNHOLM-MÓDSZER
Kézdivásárhelyi Városi Színház

**Magyar
Színházak
XXXI. Kisvárdai
Fesztiválja**

2019. június 21-29.

„A kézdivásárhelyiek előadása is rájátszik a mediatisáltság elterjedt fogására: a színpadot műanyagfal választja el tőlünk, amely jelzi, hogy dobozban, kiskamrában játszódik a cselekmény. Úgy kukucskálunk be hozzájuk, hogy nyilvánvaló a válaszfal, amely elkülönít bennünket tőlük. Egy sajátos castingba látunk be, ahol egy fontos cég választ ki magának magas pozícióra munkatársat. A sztorit és a koncepcionális csavart sokan ismerhetik a híres filmből vagy a számos színpadi adaptáció valamelyikéből. A kérdés így az, mit nyújt a történet végkimenetelének tudatában az előadás, a feldolgozás. A titkoszerkezetre épülő művek hátránya, hogy az értelmi nyomatéből sokat visz a tartalom, a megfejtés maga, mint a krimiknél. A műfaj legjobbjai tudnak ezzel együtt is fennmaradni, s kielégíteni azt a nézői igényt, hogy a csavar ismeretében is adjanak, elbűvöljenek, lekössenek.”

V.Gilbert Edit

Szakmai Klub

Bár a megelőző estén mindössze egy versenylőadás volt a fesztiválon, a díszelőadásként bemutatott Tündöklő Jeromosról is ejtettek néhány szót a Szakmai Klub hozzászólói. A Maros Művészegyüttes produktumát általában dicsérték, de az előadás egészét sok tekintetben kifogásolták a résztvevők. Dömötör Adrienne kritikus szerint főként dramaturgiai problémái voltak a Tamási Áron-darabból készült adaptációnak, és az is gondot jelentett, hogy a zene és a tánc inkább csak illusztrációként szerepelt az előadásban, nem vált a prózai anyag szerves részévé. Ezzel a többség egyet is értett, bár azt is megjegyezték, hogy a hasonló kísérletek érdemes folytatni.

Pozitívabb összképet eredményezett a versenylőadás-ként bemutatott Jelenetek egy házasságból, amely a Csallóközi Csavar Színház, a Soproni Petőfi Színház, a Mikházi Csúrszínház, a Forrás

Színház és a Malom Színház koprodukciós előadásaként jött létre. A hozzászólók elsősorban a színészpárost dicsérték, főként annak okán, hogy kiválóan meg tudták teremteni az intimitást a színpadon. Többen is kiemelték, mennyire természetes közvetlenséggel játszott a színész-házaspár, mindenféle játéktechnikai eszköz nélkül, sallangmentesen. Ugyancsak megemlégtették az öltözködést, mint je-

lenetrendszerző keretet. Pataki András, a darab rendezője elmondta azt, hogy az előadás nem a Bergman-film szövegén, hanem Bergman írásán alapszik, kevesen tudják, hogy a filmrendezőnek kiválóak a szövegei is. Szó esett még a Bergman-film kapcsán arról is, hogy milyen furcsán, számunkra talán ridegen bánnak a svédek a gyerekeikkel, ami ebben az anyagban is tükröződik.

Döntésre kényszerített vívódás

A Kassai Thália Színház embert próbáló feladat elé állítja nézőit. Azzal, hogy a színházterembe lépünk, egy bírósági tárgyalás esküdtjeivé válunk. A vád és a védelem beszédei után szavaznunk kell, ahol a tartózkodás nem lehetséges. Nem dőlhetünk hátra, hiszen ránk nehezedik a mérhetetlen felelősség súlya: egy ember sorsát visszavonhatatlanul befolyásoljuk. Felmentjük, vagy elítéljük?

A szerző, Ferdinand von Schirach hosszú éveken keresztül ügyvédként dolgozott, és csak jóval utáni karrierjének betetőzése után döntött úgy, hogy írásba fog. Művei a pályán töltött évek nyomát viselik, s ez alól a Terror sem kivétel. Az előadás egy színházi köntösbe bújtatott büntetőjogi eljárás végső kihallgatása, ahol a színházról több gesztus is eltart minket – a tárgyalást imitáló mozzanatok, mint például az, hogy a bíró érkezésénél, helyfoglalásánál mindig fel kell állnunk, rögtön az előadás valóságába ránt minket. A bírósági elnököt alakító Nagy Kornélia prólógusában ki is emeli: nem színházban vagyunk, a szereplők nem színészek, az esetet pedig nem tettekkel, hanem verbális eszközökkel fogják rekonstruálni. A rendezés ennek elvén a szövegszínház eszközeire, módszereire és az ehhez illeszkedő játéktílusra támaszkodik. A minimális fényváltások figyelmünket fókuszálják a tanúk kihallgatásánál valamint az államügyész és a védő beszédénél: A tárgyaló fénye tempul, a beszélőre irányuló fejjép pedig hangsúlyosabbá válik. A nézőkkel folyó interakciók is könnyen követhetőek, hiszen amikor hozzánk szóznak a szereplők, jellemzően felgyúlnak a nézőtéri lámpák is.

A díszlet a közintézmények fricskájaként szegényes, felújításra váró terem képét teremti meg. A pódium, az asztalok mind raklapokból állnak, a falak farost lemezekből. A nosztalgikus fénytől övezett, demokráciájáról híres, antik görög világ eszmeiségére egy környezetétől idegen ión oszlop sugall szolidan-szürkén. A szavazás levezetése is a régmúlt idillinek és igazságosnak vélt cserépszavazására hasonlít – bár a mi kezünkbe apró kavicsok kerülnek. A színészek megingathatatlan figyelemmel és szinpadi jelenléttel vezetnek minket jelenetről jelenetre. Míg az egyik beszédben racionális érveket vonultatnak fel, a következőben az érzelmek uralkodnak. Ez a szerkesztési mód egyaránt jellemző a vád és a védelem megnyilatkozásaira is. Habodász István alakítása nyomán kézzel foghatóvá válik az a feszültség, amely Kochot tíz hónapja örli. Kevés mozgással, de annál nagyobb jelenléttel van lehetősége ábrázolni a főszereplőt – hiszen a tárgyalás szabta mozgás számára igen korlátozott. Bocsárszky Attila Lauterbachja pedig megfelelő elegyen tartalmazza azokat a tulajdonságokat, amelyeket egy ezredestől, és embertől elvárhatunk: szigorú főlényt és tartást, valamint a parancskövetés tehetetlen érzelmességét. A kezdetben cinikus, kimért, ám

rendkívül felkészült államügyészt Vasvári Emese leereszkedőnek, érzéketlennek rajzolja. Ám az előadás egyik legszebb pillanatává válik az, ahogyan ebből az érzelmi pozícióból eljut a karakter a síráshoz közeli elérzékenyüléshez, miután rámutat arra, saját alkotmányunk szolgáltat ki minket leginkább. Világossá válik, hogy nem ítélkezik Lars Koch felett. A jogi protokollt követi, és a pozíciójának megfelelően cselekszik. Nem mentheti fel Kochot, azonban mint emberrel, képes őszintén együtt érezni, ha egyetérteni nem feltétlenül. Menszátor Héresz Attila ügyvédje a tárgyalás elején olyan jellemnek tűnik, aki talán kissé szétzört, a nagy feszültséget rosszul időzített humorral próbálja oldani. Védőbeszéde azonban minden kétséget kizáróan kompetens szakemberként igazolja. Az ő szövegében válik teljesen világossá: a terror háborús állapotot idéz elő a boldognak hitt béke idejében is. Ugyanakkor a darab során tudatosan alakított, érzelmekre alapozó terror élménye is elgondolkodtat. Ítéletünk mások felé? Tudnánk cselekedni hasonló helyzetben? Az emberi méltóság, az élethez való jog vetélkedik a kisebbik rosszal. Az igazságérzet birkózik a jogállamiság alaptétélevel. A szavazás lezárul.

Morális dilemmák

Rendhagyó bírósági színház résztvevője lehetett a Terror című előadás közönsége, a kassai Thália Színház előadásán. Czajlik József rendezőt először a darabról kérdeztük.

Sikerdarabról beszélünk, nagyon sok helyen játszzák Németországban, Európában, de még Ázsiában, Dél-Afrikában is műsorra tűzték. Olyan helyet talál magának a színházi közéletben, hogy szükség van rá. Több szempontból is fontos ez, egyrészt az aktualitása okán, másrészt pedig a bírósági drámának egy újabb változatát jelenti, eltér a megszokottól. Rádadásul a drámaiságát a morális dilemmában találja meg. A szerző egy sikeres ügyvéd, aki a saját gyakorlatából merít témákat. Ez történetesen egy drámai forma, de már három regénye is megjelent, mindegyikben nagyon nehezen eldönthető problémákat ír le, a megoldás és a megoldhatatlanság közötti elentét feszül bennük.

Szokványostól eltérő bírósági drámának nevezted, ez miben nyilvánul meg? Abban, hogy interaktív, tehát a közönség dönt?

Az inkább egy játék, volt is már ilyen és lesz is, hogy a nézők szavaznak. Ez logikus kifutása a történetnek, hogy nekik kell eldönteniük, hogyan gondolkodnak erről a kérdésről. Inkább az a fontos, ahogyan felkínálja ezt a lehetőséget a felelősségvállalásra, egyrészt szondáztatja is a helyi embereket, témát ad a közösségnek, lehet róla vitázni, beszélni, mert valóban nem egyszerűen eldönthető a kérdés. Nagyon komoly helyzetekről beszélünk, a törvényekkel, az erkölccsel kevésbé leírható történetekről ír, szerintem ebben nem mindennapi, nem kisszerű ügyekkel foglalkozik.

Színházzá tud válni egy ilyen jogi-erkölcsi dilemmákkal foglalkozó kísérlet?

Természetesen ez egy fórumhelyzetet teremt, majdnem minden előadást láttam, amit játszottunk eddig belőle, és nagyon nagy figyelem övezi, folyamatosan vitáznak róla a nézők, rajta vannak. Biztos vagyok benne, hogy van helye a színházon belül, nyilván van, aki nem ezt a színházat preferálja, vagy nem gondolja ezt színháznak, de én azt gondolom, hogy ez az. A tapasztalataim is azt mutatják, hogy óriási érdeklődéssel fordulnak felé, tényleg török a fejület az emberek, és át kell, hogy vegyék magukban, amire máskor csak egy-két perc jut az életükben, amikor ilyen-olyan híradásokból hallanak ezt-azt. Itt nekik kell dönteni, és egy hosszú témát taglalva kell állást foglalniuk. Azt gondolom, hogy ez pontosan arra sarkallja az embereket, hogy a társadalmi vitákat kiszélesítsük, hogy legyen lehetőség elmélyülni egy-egy témában, hogy nem csak a pusztá érzelmekre, hanem a megismerésre is apelláljunk.

Számotokra, színházi alkotók számára miért volt ez érdekes,

mi volt ebben az igazából vonzó?

Rengeteg nagy feladatot állít ez a színészek elé, egyrészt már maga a szöveg mennyisége is óriási. Itt, ebben senki sem hétköznapi nyelvet használ, tehát a katonák nyelve, az ügyész nyelve, a bíró nyelve, a védő nyelve, mind teljesen más nyelvi közeget igényel. Mindegyik figura meg akarja határozni a történetet, hatni akar a nézőre, akik rádadásul szavaznak is róla, tehát tétje is van, óriási felelősség az is, hogy nem lehet improvizálni. Ha valaki nem tanulja meg száztíz százalékosan a szöveget, vagy kiesik a szerepéből, akkor nincs mód a rögtönzésre, annyira kötött, olyan vaslogika mentén vannak felépítve a szövegek, hogy nem lehet se kiváltani, se mellébeszélni. Rádadásul mindenfajta más színészi eszközt kiiktatva, a gondolati színészet, az érvelés színészet, a szóképek válnak dominánssá, a tárgyalókészség, a mentális erő az, ami fontos, egyetlen pillanatra sem lehet kihagyni, és ezek mind nagyon ritka feladatok, a görög drámák esetében vannak ilyen nagy feladatok, bár az teatralisabb, mint ez a szöveg.

Ungvári Judit

BEDOBOZOLVA (A Grönholm-módszer)

A kézdivásárhelyiek előadása is rájátszik a mediatizáltság elterjedt fogására: a színpadot műanyagfal választja el tőlünk, amely jelzi, hogy dobozban, kirakatban játszódik a cselekmény. Úgy kukucskálunk be hozzájuk, hogy nyilvánvaló a válaszfal, amely elkülönít bennünket tőlük. Egy sajátos castingba látunk be, ahol egy fontos cég választ ki magának magas pozícióra munkatársat. A sztorit és a koncepcionális csavart sokan ismerhetik a híres filmből vagy a számos színpadi adaptáció valamelyikéből. A kérdés így az, mit nyújt a történet végkimenetelének tudatában az előadás, a feldolgozás. A titkoszerkezetre épülő művek hátránya, hogy az értelmi nyomtatékból sokat visz a tartalom, a megfajtás maga, mint a krimiknél. A műfaj legjobbjai tudnak ezzel együtt is fennmaradni, s kielégíteni azt a nézői igényt, hogy a csavar ismeretében is adjanak, elbűvöljenek, lekössenek.

Nem lehetetlen e kívánalomnak eleget tenni a színészi játék és a környezetbe helyezés, az atmoszférateremtés rafinériáival. Az előbbire nincs panaszom: különösen a Ferrant alakító Kolcsár József alakítása elementáris, aki jól hozza a maximalista, kíméletlen, őszinte, egyenes, kreatív alakot. A játék idő- és térdimenziója általános: nem a mában vagyunk, a kosztümök a hivatali egyenlítőnyők, a díszlet semleges: fekete-fehér, rideg kockakörnyezet, egy lelketlen iroda, amelynek oldalsó falából, mintegy irattartóból ki-kiesnek borítékok a soron következő feladattal. A korrázj időtlensége annak tűnik fel különösképpen, aki előző például a 2017-es pécsi előadást, ahol a digitalizáltság magasfokát nyújtotta a berendezés óriásképernyőkkel, az

azokon figyelő nagytestvér audiovizuális megjelenésével. A mostani előadásban erre nem játszanak rá, a mobiltelefonok is középkosak, a bekamerázásra nincs utalás, mindössze a lelőgő mikrofonok hordozhatják, ha úgy akarjuk, a közvetlen technikai funkciójukon túl ezt a metainformációt is.

A szűz nézőnek valószínűleg többet jelent az előadás az első találkozás gyönyöre által ezzel a kíméletlen pszichológiai kísérlettel, s bár most tehetném, mégsem visz rá a lélek a spoilerezésre, hadd maradjon titok a még érintetleneknek. A beavatott azt figyelni, hogyan játssza szerepét az, aki beépített, leleplezi-e magát valamiképpen. A meglepetés azért számunkra sem marad el, ami komparatív-pszichológiai síkon zajlik: a befejezés minden feldolgozásban kicsit más, s ez a kis eltérés a cselekmény kimenetele szempontjából igen sokat jelent. Ezzel lehet variálni s állást foglalni az állást ajánlók és keresők világméretű társasjátékában: a kiválasztók szempontjainak következetessége, változása, egymásra hatása, a siker vagy a kudarc kommunikálása módozataiban.

A zsinagóga színpada fölé lógatott mikrofonok ugyan biztosították a hangot, de a ma színházban (a Deszka fesztivál és a

POSZT kínálatából is könnyen meggyőződhetünk róla) túl sokszor és főlöszlegesen alkalmazott átlátszó válaszfal mégis visszavett belőle. Ugyan nem a sor szélén ültem, mégsem láttam a falból kinyúló, időnként kinyíló irattartót, a számos tőlem jobbra ülő néző semmit nem érzékelhetett belőle. A szakrális helyszínhez ez a történet az előző napiaknál jóval kevésbé illett, a hőség pedig most is nyomasztó volt. A holnapi négy órás váradi Platonov-játszók nagy kiválás elé néznek.

A fesztiváldarabok egymásutánja óhatatlanul kontextualizálja a másikat. Ma a 17 órás Terror című kassai előadás mintegy előjátszotta a későbbit. A retorika, a pszichológia, a meggyőzés, a rejtvényyszerűség, a résen levés kényszere és a közönségnek, mint ítélnőknek történő játsszás összekötötte őket. Amíg azonban az előző kompakt élményt formált túpontosan kialakított szerkezetével, az utóbbi a dobozban maradt és instant hatást gyakorolt: kicsit konzervszerű, általános, enyagvolt bemutatója volt az új világ technicista pszichoterrorjának határozottabb egyénítés, állásfoglalás nélkül, kevéssé szólva át az üveg/műanyagbúrán. Mint egy tévéjáték a fekete-fehér korszakból.

Kerekasztal-beszélgetés a koprodukióról

A határon túli színházakkal való együttműködés lehetőégeit vitatták meg azon a kerekasztal-beszélgetésen, amelyen részt vett Petneházy Attila magyar–magyar kulturális kapcsolatokért felelős miniszteri biztos. A megbeszélésen több határon túli színház képviselői is jelen voltak.

A bevezetőben Pataki András soproni színingázgató hangsúlyozta, nagyon sokféle módja lehet a koproduciónak, a közösen létrehozott előadások mellett előadáscserékben, vagy akár pedagógia programokban is lehet gondolkodni. Fontosnak tartotta, hogy a kulturális államtitkárság pályázati rendszere támogatja a határon átnyúló projekteket. Stratégiai kérdésnek nevezte a közös kulturális együttműködések, amelynek részeként például 2020-ban Marosvásárhelyen, 2021-ben pedig Újvidéken szerveznek színházpedagógiai konferenciát. A színházpedagógiai tevékenységről a Magyar Teátrumi Társaság konkrét javaslattal készül, amit a kulturális szerveknek nyújtanak be, hogy elérhető, lehívható forrásokat lehessen bevonni ezek támogatásába.

Az együttműködésről szólva Petneházy Attila elmondta, meg kell találni a megfelelő partnereket, testvérszínházi kapcsolatokat kell kialakítani, mert jól látható, hogy a magyar közösségek támogatják ezeket. Az elgondolás az, hogy az anyaországi színházak fogják össze ezeket, és az

anyaországi színházi műhelyeket támogatná a kormányzat. A nemzeti összetartozás erősítése nagyon fontos, és az is, hogy olyan helyekre jussanak el a minőségi színházi produkciók, amelyek csúnya szóval „ellátatlanok”.

A meglévő kapcsolatokból kell kiindulni – vélekedtek többen is, illetve megfogalmazták, hogy pontosan meg kell határozni a pályázati prioritásokat, annak érdekében, hogy ne csak „olcsó” produkciók jussanak támogatáshoz, hanem valóban egy minőségi szempontrendszer álljon össze, ami gazdagíthatja a magyar közösségek kultúráját. Az is fontos, hogy ne csak

bemutakozzanak az egymással kooperáló műhelyek, hanem befogadjanak máshol létrejött produkciókat is.

Balogh Tibor, a kisvárdai fesztivál művészeti tanácsadója kiemelte azt is, hogy ez a szemle se maradjon ki a támogatási lehetőségekből, hiszen egyfajta inkubátor-szeret tölt be a határon túli és az anyaországi színházak kapcsolatainak erősítésében, és magukban a koprodukiókban is kezdeményezővé vált, ennek eredményeként valósult meg a Tündöklő Jeromos előadása, amelynek itt volt a bemutatója. Ezt az együttműködést is több irányban lehetne kiterjeszteni.

Elhivatott vezetők kellene

Egybe kell szőni a Kárpát-medence kulturális rendszerét – mondta Petneházy Attila, magyar–magyar kulturális kapcsolatokért felelős miniszteri biztos azután a kerekasztal-beszélgetés után, amit a színházi együttműködésről tartottak a fesztiválon erdélyi, vajdasági, felvidéki színházi vezetők részvételével. A politikust volt nyír-egyházi színészként, először a kisvárdai fesztivállal kapcsolatos emlékeiről kérdeztük.

Annak idején 31 évvel ezelőtt egy egész más funkciót töltött be ez a fesztivál. Nagyon merész elhatározás volt, amikor elindították, mert akkoriban még ez nem volt egyszerű kérdés, kellett hozzá bátorság bőven. A nyíregyházi színházból mi ezt nagy örömmel figyeltük, számtalan előadást néztünk itt az évek során, eljöttünk ide, hogy megnézhessük azt a „felhozatalt”, amit a határon túli társulatok képviseltek. Ma már másabb a helyzet, nagyon könnyen eljuthatnak ezek a társulatok az anyaországban többfelé, ez kicsit hátrányos is erre a fesztiválra nézve, mert számtalan ilyen kezdeményezés van, sok a vendégjáték, fesztiválok, szemlék, sokszor azt gondolná az ember, hogy már elértük a felső határt, aztán kiderül, hogy mégsem. A nehézségek dacára sikerült megőrizni azt a pozíciót, hogy ez a legnagyobb határon túli szemle.

Ez a sajátos profil, vagy, ahogy itt is elhangzott a kerekasztal-beszélgetésben, ez az inkubátorhelyzet mennyiben jelent előnyt, és mennyiben hátrányos a kisvárdai fesztiválnak?

A legnehezebb megőrizni ezt a feladatot, nehézséget jelent még, hogy képes-e mindig megújulni a fesztivál. Ha mindig csak

szinten tart, csak reprodukálja azt, ami az előzőekben volt, akkor az nem elég. Mindig kell egy kis plusz. Mint ahogy most is tudtunk arról beszélgetni, hogy mi a feladata a magyar-magyar kapcsolatoknak, az anyaországi és a határon túli színházak közötti kapcsolatkeresésnek, együttműködésnek, hogyan lehet egyre jobban és jobban egy szövetté szőni a Kárpát-medence kulturális rendszerét. Ezek adják a feladatot. Mindig kell egy kis tematikát belevinni, nyilván, egy ilyen fesztivál esetében nagyon fontos a válogatás is. Az idei felhozatalt elnőve, nem érzékelhető, hogy egyfajta ízlés dominálna, nagyon széles a paletta, amiből a nézők is kedvükre válogathatnak.

Már egy évvel ezelőtt nagyon komolyan felvetődött, hogy segíteni kell a koprodukciós törekvéseket ezek között a színházak között, most erről szőtt ez a kerekasztal-beszélgetés is. Hogy látja, a minisztérium milyen eszközökkel tudja támogatni ezeknek a kapcsolatoknak az erősítését?

Nagyon fontos, hogy semmi sem lett újonnan kitalálva, ezek a kapcsolatok lényegében már léteznek. Az együttműködésre nagy szükség van, ez egyértelműen kiderült most, senki számára nem kérdés, hogy mennyire fontos ezeknek a kapcsolatoknak a kiépítése az anyaország és a határon túliak között. Bármerre járok is, ebben megerősítést nyerek. Az adott színházi műhelyekben, de a minisztériumban is mindenki egyetért azzal, hogy szükség lehet valamiféle közösen kidolgozott elképzelésre, különösen azért, mert nagyszerű példák vannak arra, hogyan működnek jól együtt a határon túli és az anyaországi műhelyek.

Beszélt itt többek között arról,

hogy el kell juttatni a kultúra produktumait olyan helyekre, ahová máskülönben nem lehetne. Mit lát ezen a téren a legközmolyabb feladatnak?

A legnehezebb kérdés, hogy a magyar közösségek többféle országban találhatóak meg, mind-mind más helyzetben van, más problémákkal küzd, és még az adott országon belül sem egyforma a színházak helyzete. Románia, Szlovákia, Ukrajna, Szerbia, kis létszámban Horvátország és Szlovénia is érintett, mindegyik más kulturális közeg, más-más problémákat vet fel. Mindenütt azért saját maguknak kell kitalálni, hogyan szeretnének kapcsolódni az anyaországi szövethoz, kulturális rendszerhez, nem szabad nekünk megmondani, hogy ott mi lenne jó. Meg kell kérdezni ezeket a közösségeket és fel kell tenni ezeket a kérdéseket, ahogy ez ma is megtörtént.

Mennyire lehet egységes koncepciót kitalálni erre?

Nem nagyon lehet, legfeljebb abban, hogy megszállott embeereknek kell ezt felkarolni, szívvel-lélekkel, hittel, olyan anyaországi színházi vezetők kellene, akik képesek energiát fordítani erre, és megkeresik a lehetőségeket, hogyan tudják segíteni a határon túli magyar közösségeket.

Ungvári Judit

